

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Сөвединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 21 (1211)

1983 чылдың январь 26, среда

1925 чылда үндөзүлгөттүгөн.

Өрттө 3 коп.

ХҮЛЭЭНГЕНИН КҮҮСЕДИР ДЭЭШ

1983 чыл — он бирги беш чылдың үшкү, өзек чылы. Тываның ажил-ишчилериниң сорулгаларын СЭКП обкомунуң VIII пленумунуң болгаш Тыва АССР-ниң Дээди Сөвединиң алдыгы сессиязының шийитпирлеринде тодаргай айткан. Чаа чылда Күрүне планын СЭКП-ниң социал-экономикалык политиказынга дүүштүр амылдап кылган. Ол болза инитилел бүдүрүлгениниң бедик бүдүрүмчүлүгүн дүргөдиринче, ооң амыктын бедидиринче, эртем болгаш техниканың чедишкенин калбаа-биле неггедиринче, агроулетпур комплекзин хөгжүдиринче, улустуң хөргөлгө бараанын бүдүрерин көздөдиринче, улус ажил-агының экономикаың чурумун шыңгы боттандырыныча улаган.

Тываның ажилчы чоннары 1983 чылда бердинген оналдаларын долдур болгаш ажил-агының бедик социал-экономиктиң хуузага келгенин, ону, социалисттик чарыштың неггедирин республика солунарында парлан. Улетпур-нуң ажилдакчылары куш-ажылдың бүдүрүмчүлүгүн план-ныг дээшкенин 60 хуузаан эвээш эвезин куш-ажылдың бүдүрүмчүлүгүн бедидиринче куш-ажылдың бедидиринче, пландан амыр 1 миллион рубльдиң улустуң продукциязын бүдүрер болгаш сайгарар. Наазиң ишчилери күрүне-ге 35 муң тонна тарааны, 24,1 муң тонна этти, 28,1 муң тонна сүттү, 2830 тонна дүктү, 22 миллион борбак чуур-ганы болгаш өске-даа продуктуларын сазар база бүдүрер. Транспортулар пландан амыр 16 муң тонна чүктү сөөр-түр, 112 муң пассажирлерин аргыштырар. Туудуктар, харылаачылар, садыгчы, хой-никитиниң чеменинге чер-лериниң, чонунг амырал хандырылганын болгаш чурттага-коммунал ажил-агынын, улус өөредилгенин, культураның, кадык камгаланын ажил-ишчилери бедик хүлээлгелерин алган.

Салдыгын сорулгалар улуг, олар кижилер бүдүрүндө күненишкенин амылаарын, бедик организастыг чору-ту, медреселер сагыла-чурунунг болурун негеп турар. Ону күүсөдир шыдаар бугу аргалар, курлавырлар бисте бар. Ажилчылар, колхозчулар, интеллигенция, бугу совет кижилер 1983 чылда алдарлыг чаа-чаа тийелгелер-биле демдегээр, ленинчик орун-биле чурттуг улум бурунгаар хөгжүлгелерин хандырыр дээринге бурунун СЭКП Төл Ко-митети, ССР-ниң Дээди Сөвединиң Президиуму, ССР-ниң Министрлер Чөвүлели Чаа чылдың байыр чедиришкенинде илереткен болгай. Ыңчангаш партия, совет, профэвилел, комсомол организацияларының амгы үеде кол сорулгалы база куш-ажылчы коллективтериниң кичээлгенин социалисттик хүлээлгелерин күүсөдиринче мөөңээр. Бо чылдың социалисттик хүлээлгелерин коллектив бүдүрү чарыштыг бижээш нескү черлерге азар, ооң күүсөдирин чарыштың неггедиринге бурунунг ундурар, ында четпестерин дараан илередир болгаш ону экип алыры-ның тодаргай хемчеглерин алыр. Планын күүсөдир ооң болуунуң куш-ажылчы салышкынында хамаарып дээрин ажилчыны кижилер бүдүрү билген турары, эки амылаанымыс туудум-на чурттагалыс улум эки болур дээр ол бөдүрү шы-нын бугу улус билген турары амгы үеде онза чугула. Ы-дыг болганда улустуң идеякенин улум ыңай бедидир, даанган ажил-хөргө дээр кижилер бүдүрү бедик харыс-салгалыг чорукка кичижилер, куш-ажылдың сагыла-чурунун бижыглары хунуң чугула айтырылгы болур.

Республиканың мурнакчы коллективтериниң, ажил-ишчилериниң эртен чылгы дуржугузында алгаш көргө, кайда-ла партия, профэвилел организациялары, ажил-агы ууртунчулары социалисттик хүлээлгелерин күүсөдирин хынал турар болур, ында ажил-хөргө эки чоруп турар. Ындыгларга «Наа-Хем» хамур-даш разрезе, «Тыва септел-ге тууду» трест, Кызылдың аш-чөм сады, Бий-Хем рай-онунуң чонунг амырал хандырылгала бүдүрүлгө эргелели, Тываның элентри четкилери, «Мурнакчы», «Тикелге», «О. Шынаа» совхозтар болгаш өске-даа коллективтер ха-маарып. Социалисттик чарыштың тийелчилериниң дур-жугузын неггедир, чаа мурнакчы аргаларын бугу тала-лыг деткир, чогадыкчы өзү-биле амылгаар хөмчеглерин партия организациялары алыр ужурул.

Планын оналдаларын болгаш социалисттик хүлээлгелер-ни күүсөдир дээр эртен чылын чамдын бүдүрүлгө, тууду коллективтериниң, совхозтарын партия, профэвилел ор-ганизациялары социалисттик чарышты кошкан организастаан. Ооң улумдан бердинген даалгаларын күүсөдир шыдааган. «Тыва тууду», «Шагнартрострой» трестиниң чамдын тууду организациялары, Кызылдың тууду, алгы заводтары, «Ван», «Кызыл тараачын», ССР-ниң 50 чылы аттыг сө-хозтар болгаш өскө-даа юбилейлик чылда четпес ажил-даан. Он бирги беш чылдың өзек чылында ол четпестерин чайлатпаш, партия, профэвилел, комсомол организациялары, бугу венелонорунг ууртунчулары СЭКП ТН-ның ноябрь (1982 ч.) Пленумунуң шийитпирлеринге дүүштүр участок бүдүрү-гө ажилды эки организастаар, кижилер бүдүрү бүдүрүмчүлүг амылаарын чеди алыр, бүдүрүлгенин, куш-ажылдың, хой-никитиниң сагыла-чурунун бижыглар. Ажил шагында өзалдаарлар, аргачылар, чалгаалар-биле демиселди шыңгы чорулар.

Социалисттик чарышты дээштик организастаарынче, ылаң чарыштың массалыг, хөйгө неггедир, түңкелдерин деңгештирилгели, амыктыг дуржугуна каттаптарының ар-ганын дугайында ленинчи принциптери күүсөдиринче кичээлгели салыры — профэвилел организацияларының чу-гула хөргө.

Москва хоорайны мурнакчы коллективтериниң «Куш-ажылды дээр — алдар болгаш хунду» деп кийгызын «Наа-Хем» разрезтик, Кызылдың азыралыга фабриказын, № 2 АТБ-ниң, улустуң бараанының садыны күүсөдир коллективтер дээр, куш-ажылдың болгаш бүдүрүлгенин сагыла-чуру-мун улум бижыгларыныч улаган социалисттик хүлээл-гелер алырың республиканың ажил-ишчилерин кийгы-ган, ол эгелээшкенин СЭКП обкомунуң бюрору деткир. Ону куш-ажылчы коллектив бүдүрү деткир, амылаарга бот-тандыр ужурул.

СЭКП-ниң XXVI съездинин, партия ТН-ның май, ноябрь (1982 ч.) Пленумуның шийитпирлерин, 1983 чылдың планын оналдаларын, социалисттик хүлээлгелерин Тываның ажилчы чоннары чедишкенин күүсөдир турарынче олар-ны мобилизастаар — амгы үеде партия, совет органо-рун, хой-никити организацияларының кол сорулгалы.

СЭКП Тыва обкомунда ЭГЕЛЭЭШКИНИН ДЕТКЭЭН

Агроулетпур комплекзиниң объектилериниң тууду дүргөдир болгаш хуусаадан эр-те амылгага кирер талазы-биле «Тыва кө-дөз тууду», «Тыва суг тууду» трестерин база «Сельэлектростройну» тууду-монтаж эргеле-лини тууду организацияларының коллектив-териниң инициативазынын дугайында док-таалды СЭКП Тыва обкомунуң бюрору хү-лээп алган.

«Тыва суг тууду» трестин тууду организацияларының болгаш тууду индустрия-зын бүдүрүлгелериниң ажил-агы хуусаа бетинде. 1983 чылдың октябрь 1-ге че-дир чаа сугаттыг 1300 га черин амылгага кирерин 1300 га болдун сугарыла системазынын эде дерлээшкенин кылдыр хүлээшкенер. Бүгү объектилерин магадаал пас-порттарын дугаар. Куш-ажылды организастаарын эконикеткенин, мезокорона техниказын эдээр ажилыг амылаанын күсөдир болгаш Төв-Халын сугарыла сис-темазын тууду хуусаа-зын бир ай кылдыр болгаш 302 га шылдыг сугарыла системазын эде кылдыш-кенин бо чылдың июль 5-ке чедир дозар.

Бригада керээшкени аргай-биле тууду-монтаж амыла-рын 4,3 миллион рубльге кү-сөдир азы нити хөмчөдир 30 хуузаан боттандырып хү-лээшкенер.

«Тыва көдөз тууду» трестин тууду-монтаж организация-ларының болгаш тууду индустрия-зын бүдүрүлгелерин ма-лыктагалыкын чедишкенин эртеринге эдээр таарымчалыг үгө — бо чылдың октябрь 1-ге чедир 11 муң баш ишор мал кирер, 4,5

дөңгөшкөн, тускайлаан ажил-хөргөшкенин шийткенин че-дир алдында депсидир 26 хуу көвүдээр, 307 километр алты-аңы күжешкенин эдээр элентри шугумун хуусаа-лай эрте амылгага кирер, малчылар туралгаларыга ба-за суг-бараан фермаларыга 45 перни элентрилер. Элентри дамчылаанын шугумун турарынын деп-шилгелер аргаларын улум ыңай шийткенин алырыны, куш-ажылды организастаар-нын, техниканы база ме-ханизмдер ажил-агынын амылаанын күсөдир болгаш план-да немей элентри дамчыла-нын 5 километр шугумун амылгага кирер.

«Тыва көдөз тууду», «Тыва суг тууду» трестериниң база «Сельэлектростройну» тууду-монтаж эргелелини тууду организацияларының коллек-тивтериниң агроулетпур ком-плекзиниң объектилерин амылаан тууду планнарын хуусаадан эрте күсөдир бол-гаш оларын амылгага кир-ерин дүргөдир талазы-биле инициативазын СЭКП обком-унуң бюрору деткир болгаш ол талазы-биле доктаал хү-лээп алган. Эгелээшкенин ол үнелиг инициативанын деткирин партия Кызыл хооронунга, райкомнарга, «Тыва коопс» комбинаттың, «Тыва даң-дугу тууду» эрге-линиң партияларына, хоорай-хөгжүмчүлүг, мин-стерстволарга, ведомстволар-га, партия, профэвилел база комсомол организациялары-на, ажил-агыларын дүр-

тууларын дааншыаан, туудуларын хуусаа-лай кыл-дырар, көдөз ажил-агы бол-гаш бүдүрүлгө күчүлгелерин, туртаала бижынын бол-гаш коммунал, культу-ра, амылдар туудуларын амы-лгага кирерин дүргөдир док-таалды социалисттик чарыш-ты амылаан. Чаа сугаттыг 1300 га черин амылгага кирерин 1300 га болдун сугарыла системазынын эде дерлээшкенин кылдыр хүлээшкенер. Бүгү объектилерин магадаал пас-порттарын дугаар. Куш-ажылды организастаарын эконикеткенин, мезокорона техниказын эдээр ажилыг амылаанын күсөдир болгаш Төв-Халын сугарыла сис-темазын тууду хуусаа-зын бир ай кылдыр болгаш 302 га шылдыг сугарыла системазын эде кылдыш-кенин бо чылдың июль 5-ке чедир дозар.

МУРНУКУЗУНДАН ЭКИ

— Бистин мурнакчы саан-чыларымыз бирөөсү бо-ла болгай: Любовь Давыракаева Бай-Кара. Коммунист. Хой-никити амылаан идеякенин — деп, Бий-Хемде «Хадым» совхозтун суг-бараан фер-малары бригадир Николай Иванович Юндин улут кажаа-нынга ишкө чөмчөп тур-ган кыска айытты. Оозу ара-йырака турган болгаш, ба-лан тууганын дугаарып хир-с: бир ишкө эртен-биле чай-лар иткеш чарбаны оңга-чакке каап, чайжон амылдап тур.

Дээринде элентри лампа-ларының чырыныга кажаа-штын арып-сини иле ко-стун тур. Ишкити чаа кажаа-лаан, кажаа шити бустуг-даа болза, чөгүм шыгы шодуг-а эвес. Ишкитерин деңгеш-тир чыраак хөргө. Ол чоруп ту-рувуста, каажылар ий-чан-гыстап, каажылар тур-ишкө сөөр үнени коокшалааны ол. Ам-на дөмгө саанчыга ужура-жы берди.

Эртен чылды бир ишкө-кө оналдыр 2347 килограмм сүт салдым. Нити бүдүр-гөн сүдүмнүң хөмчөдир алдан то-на коокшалай берген. Он бир-ги беш чылдың өзек чылында инек бүдүрүлгө-не 2500 килограмм сүттү саарып хү-лээшкенин. Ону боттандырып бедик эвес дээрин биди-гир, ыңчангаш бүгү күжүмү салдыр мен — деп чугаалады.

Любовь Давыракаева 25 ишкө сап турар. Январын бо хүнеринде хүнүн-не 160 килограммдан эвээш эвес сү-ттү саап турар. Ол дөргө инек бүдүрүлгө-не ортумаа-биле 6-7 килограмм сүттү берип турары ол-дур. Кышкы үеде ол багай эвес көргүзүг. Ы-чалгажак ук саанчының хү-

барганымыз мурнуку хү-нүдө бодунга бижылаан 24 ишкөниң барызында-не 5,4 килограмм сүттү сап алган. А ферма эртен чылды бир ишкө оналдыр 1780 кило-грамм сүт сап турган 1577 килограммын саган.

К. ЧОДУ.

ЧУРУКТА: бригадир Н. Юндин, саанчы коммунист Л. Бай-Кара болгаш Ч. Мон-гун (ортузда) олар-бале чугаалажы орам.

ЭДЕ КИЖИДИР ДИЗЕ

Бүгү коллективти чангы-ла кичижик прогуд кылганы сонгаар тырттар, социалисттик чарышты бурунгаарларын-га шайтытты. Манай хой ки-жидир бир коллективтиң чи-жиден көргө мылдыг: Кызыл хоорайның таңында албан кидишкенин коллектив-териниң кижилерин эвээш эвес, инек пенсөөлөр бө-жүдүрүлгө хөмчөдир бол-гаш, чүс ажил. Оларын хой кезик ак сеткадыг амыла-ды, күрүнең оңу-хөргөшкени карак оңу дет камгалап, се-ремчилди бичи-даа кошпач-тыр туралар. Ындыг-даа болза, хүдөөгө амыла-ны

харыска чок, ара-дарыга хандышкыр, оңу улумдан даанган ажилын эон каап-паш бар азы эвиретип сер-гелер черке кире бээр, ха-рыска чок чамдык тай-нымдар, контролдер бар. Партия, профэвилел ор-ганизациялары оларын эде киди-шкенин талазы-биле ажил-агы чорутуу, иш-амаалын сагыл-га-чурунун хөмчөдир бол-гашаалар хуралдагына, месткомга, хөргөшкенин чө-вүлээшкени, ош-хуу суду-рага сайгарып турар. Оон амыла хоорайның бугу таң-чыларының контролдер-

БИСТИН ЧҮРТҮВУСТА

жынынын, школа назын четпеш уругларын албан черлерин, школаларын, проф-техучилиштерин тулар.

ХАРЬКОВ. Россиянын кара эвес хөргөшкөн зоназын суураарын чадажыларын Харьков областың куш-ажыл-чы коллективтериниң шефе ал-ган. Областың колхозтар ара-зынын орун-тууду черинин көжүн чорутуу механизастаан колонназын хой бөлүк ажилчыларын Харьков обла-стың ужурун чөдө берген. Коноша районунг ажил-агыларын Украинанын ол таласкылары калыг шывы-дыг 30 ажил километр дүртүг-өрүктү кылды бээр. Орун кыл-дырынга эргөжкө чугула тех-никаны база эдче чоруткан. Харьковчулар беш чылдын тентүүнү чөдир Харьков обла-стың ийи миллион ажил-агы рубльге алы-бур ажил-агы күсөдир бээр.

ЧАРДЖОУ. Бо хоорайла дараалыла фабрикалыг ба-таалыг продукциянын берген. Ол бүдүрүлгө уругларга чыл бүрү миллион кылдыларын кыл-ды ундурар кучула. Чаа техника болгаш технология пастерин чөд ажилдаар, мас-салыг бүдүрүшкүн үезинге хөмчөдир бедик шынарын хандырып арганы дараалык-чыларга берип турар. Туркмени-станга хөмчөдир болгаш өске-даа дараалык кылдыларын бүдүрер беш чыл дүргөдир үжөн ажил хуу көвүдээр.

ВОЛГОГРАД. Алексеевский-нин элеваторунг коллектив Новоникольск районунг, чер ажилдыларынга чаан чарак кылдыларын бүгү үезин-терин белектер бөдирин доо-кан. Кузун чажым тараан та-лааларын чамдыкын дагы тары-ыр аларган таарылгала ол үезинтер эргөжкө чугула. Ол сорулга-биле Волгоград об-ластын тараа хүлээп алыр бү-дүрүлгелерин 36 муң тонна ажил үезинтерин белектерин шийткенин.

НЕЛЬБАДЖИ. Азербай-джанын Кельбажары район төвүн-де 400 олуттуг кышкы кинотеатр амыттыган. Азе-рбайжан улустун тоожулары барылаан чаа-чаа тырттыр-ган кинону көрүчүлөргө көр-гүскөн. Республиканың көдөз районнарында 200 ажил ки-нотеатр болгаш киноуста-новкалар амылап турар. Беш чылдын тентүүнү чөдир оларын саны бүдүн чартык катап өдөр.

ДОНДА-РОСТОВ. Донунг а-улуг тараалан черлериниң би-рөөн — Песчанокский рай-онунг механизаторлары та-рылганын болгаш хөргөш сай-дыры амылаарын бүгү-ле техниканы амылап ки-ринтеринге белек болдуран. Эвес дүжүг дөш локомоту-га чер амылаарын кол идеялык техниканың калыг чок ажил-агы кылдыр белектер алы-рынга, ону ажилчыларын депсидир хөргөшкенин ха-маарыштыр турар.

СЭТА.

КОДАН БҮРҮЗҮ ХУВААЛДАЛЫГ

«Мал кыштагалашкыны чедишкенин чорудар, 1982-1983 чылдын кышкы үезинде мал продуктуларын бүдүр-гөн база саарып көвүдир дээр Бүгү-ажылдаан соци-алисттик чарыш калбартып дугайында» СЭКП ТН-ның, ССР-ниң Министрлер Чөвү-лелиниң, ВЦСПС-тин болгаш ВЛКСМ ТН-ның доктаалы районунг ажил-агыларын амылаан коллектив бүдүрү-гө таанымшал, социалисттик хүлээлгелерин ап, ук доктаа-ла дүүштүр кылдып чорудар ажилдарын хөмчөдир бадылар. Ылангыч малдын чөш төлүн чидирг чок кам-галап алырыңче онза кичээл-гейин угулдирган.

Амгы үеде ажил-агылар-да хой оолдашкыны түлү-ктей берген. Нити-нине 31480 төрүүр хойдан 10296 хой оолдаан болгаш 10296 хураган бүрүлү-биле кам-галап алдыган. «Тээш» совхо-за 3513, «Мурнакчыда» 2917, «Кара-Хөдө» 2161, «Бай-Талда» 1706 хой төрөөп бол-гаш хураганнар менди.

Партия райкому болгаш районунг агроулетпур катты-жышкыны кыштагалашкы-ны организастыг эртерер дээр боттуг хөмчөдир ап чорудуп турар. Ажил-агы ба-да районунг харыска-лыг ажилдакчыларын бижы-лаан, кыштагалашкынын чө-руп турарын нити бай-далында хыналда-контрольду күштөдирерин-биле, боттуг дузаны чедирер-биле ажил-агыларга район төвүндө комплекстг үнүшкүнүни организастаары көрдүнгөн. Баштайгы үнүшкүнү «Мур-накчы» совхозка кылган. Ол ажилга партия райкомунг болгаш райкүчкөмүн хары-салгалыг ажилдакчыларын аңгыда, амчилер кирешкен-ер.

Үнүшкүнүң түнелени сов-хозтун дирекциялапта сав-гарып түнээш.

Ол ышкан чурттагыны сууларда хой-никити органи-зацияларын, албан органи-зация черлери малчы кола-парны кышкы үеде аразында хуваажып алган шефе ап, чамдык малчыларга дузаны чедирип турар. Бо амыла-малын хөргөшкенин төвүдө, дери идеякениг амылаан, агиткактарларын кодон бүдүрүлгө бижылаан.

Б. БАРБА. Бай-Тайга район.

Театрга бердинген амыдырал

К. С. Станиславский де-лесейин театр урун чү-лүгүн трөгүлүгө уузу чарышкы болуп кирген. Уузу актеринг режиссер-ун, театриктиң педаго-гун төрүтүнгөн хүнүндө бээр 120 чылдыг тара-каакан байырмак кезжө январь 24-те ССР-ниң Н. Горький аттыг урун-чечен үлестеринг Биче театрынн бажычында болган.

К. С. Станиславский — театрын үндөшкөшкелерин бирөөн. Адрэжиял чаетерер А. Станислав-ский, М. Прудкин, О. Ефремов, Н. Смоктуновский. А. П. болгаш чогадым аныктар байырмак кезжө-де театрын сценарийа олоянтар. Совет культу-рамын алдарыг амылаан чыгарыла Станиславский-нин чалаалары, оон теат-риктиң шийткелдеринде уузулур оларын күсөд-иринге дидиалын тур-ган.

Театрын шыгарангай ажилдакчынын дуга-йында «К. С. Станислав-ский» деп кинофильм байырмак кезжөниң кичижиктерин көргүскөн. СЭКП ТН-ның Политбю-ро кезгүнүнде канцлет, ССР-ниң Культура мин-истри Н. Н. Демчен, СЭКП ТН-ның Культура өлкө-зүн эргелекчиси В. Ф. Шауро байырмак кезжө-кө озурункан.

С. САНДЮ, бригадир.

Кааа-даа, кажан-даа бижыг чурум дээр

туралар. Сагыла-чурунун бижы-даар талазы-биле ажилыг бе-селаларын, лекцияларын док-таал кылдып туралар. Сагыла-чурунун бижы-даар, кичижикте ажилыг ажилдырине коллективтиң көрүмүчү — тала солтун бол-гаш төсөк агитация база чу-гула ролюд. Бистин коллек-тив бо доштот аргага база даанган турар. Арга-дарыга «андыр, ажил шагы үер Н. Орленко, Л. Рибцова, Ю. Ми-нев, Г. Шевцов, Л. Местов-на, Г. Тетерин болгаш өске-лерге-даа аңаа шүгүмчүлөс

